

Skutečnost a subjekt

Každý subjekt je událostným děním, což znamená, že není v žádném smyslu „substancí“, není tím, co „stojí“ pod měnícím se povrchem, nýbrž sám je změnou – ovšem změnou zcela specifickou, totiž která zakládá svou vlastní jednotu. Řekneme-li o subjektu, že „jest“, míníme tím právě ono událostné dění, vnitřně aktivně integrované v jednotu subjektu. Schopnost integrovat se v jednotu není pro subjekt (snad s výjimkou těch nejjednodušších, nejnižších subjektů) žádnou samozřejmostí, ale je to něco, k čemu je zapotřebí mít nějaký návod, jakousi rukověť. V říši živých bytostí je jedním z takových návodů něco ze složitého souboru tzv. genetických informací (ty ovšem slouží ještě mnoha dalším účelům). Nenaučí-li se subjekt být jedním, tj. zakládat a udržovat svou jednotu, přestane být subjektem a rozpadne se (uhyne). (Zvláštním případem je ovšem cílené narušení jednoty, jehož smyslem je rozmnožování.) Jakožto dění, které má počátek, průběh a konec (tj. je „událostí“), „jest“ subjekt ve dvojím smyslu: jednak to jeho „jest“ je tak dlouhé jako celé trvání, celý „život“ subjektu (a pak budeme mluvit o jeho „bytí“: bytí subjektu je časově koextenzivní s jeho celoživotním trváním), jednak se tím míní aktuální přítomnost subjektu v určité chvíli na určitém místě (a pak budeme mluvit o jsoucnosti resp. jednotlivých jsoucnostech subjektu). Tyto dva rozdílné významy výpovědi, že subjekt „jest“, vyvolaly v dějinách filosofie nejednu nesnáz a polemiku. U kořene těchto nesnází je metafyzická hypostaze neměnného jsoucná, jak ji formuloval jako první Parmenidés, když řekl, že skutečně jsoucí vždy jest, nikdy nebylo a nikdy nebude. Právě proti této jinak sugestivní myšlence je třeba postavit tezi, že všechno, co je skutečné, se „pohybuje“ v čase, přesněji: samo časuje a je proto časové. „Být“ znamená mít minulost a budoucnost. Pokud něco nemá svou vlastní minulost (přesně: bylost), tak to ještě nevzniklo; a pokud to nemá svou vlastní budoucnost (přesně: budost), už zaniklo. Jednou z velkých otázek je takový vznik subjektu jako něčeho, co tu ještě nebylo (a ovšem druhou velkou otázkou je i zánik něčeho, co tu nějaký čas po svém vzniku „bylo“). Subjekt, který tu nebyl a který tu nyní jest, nevznikl z něčeho jiného, např. z jiného subjektu (i když je běžné o tom takto hovořit); zrodí-li se feně několik štěňat, garantuje ona fena jen to, že to budou zase psi, ale každé ze štěňat je novým subjektem, který tu dříve nebyl a který nemůže být převeden na jiný ani odvozen z jiného subjektu. Každé z narozených štěňat má svou integritu, která musí být garantována jím samým a ničím a nikým jiným. Proto otázka subjektu tak úzce souvisí s otázkou skutečnosti, s otázkou dění a tím i otázkou vznikání a zanikání. Myšlenka, že vznikání a zanikání je pouhé zdání a že ve skutečnosti tu trvají nějaké neměnné entity (které jsou pravými skutečnostmi), je chybou a vykojením myšlení, jež poznamenalo Evropu na tisíciletí (ostatně v jiných formách nejen Evropu).

(Písek, 030826-2.)